Matko Marušić

USPOSTAVNI ISTRAŽIVAČKI PROJEKT

Između atributivne i tehničke povijesti umjetnosti: monumentalna raspela u Hrvatskoj (13. – 16. stoljeće)

Between Connoisseurship and Technical Art History: Monumental Crucifixes in Croatia (13th–16th Century)

AKRONIM: *Crux*
TRAJANJE: 1. travnja 2026. – 31. ožujka 2031.
VODITELJ: dr. sc. Matko Marušić
SURADNICI: dr. sc. Valentina Baradel, Sveučilište u Padovi;
doc. dr. sc. Danijel Ciković, Sveučilište u Rijeci;
doc. dr. sc. Đurđina Lakošeljac, Sveučilište u Zadru;
dr. sc. Žana Matulić Bilač, Restauratorski odjel Split,
Hrvatski restauratorski zavod
MREŽNA STRANICA: https://ipu.hr/article/en/2146/CRUX
CRORIS: https://www.croris.hr/projekti/projekt/17982

U travnju 2026. godine na Institutu za povijest umjetnosti započela je provedba uspostavnoga istraživačkog projekta Hrvatske zaklade za znanost, *Crux*, koji istražuje korpus slikanih i rezbarenih monumentalnih raspela u Hrvatskoj, izrađenih između 13. i 16. stoljeća. Bibliografskim, terenskim i arhivskim istraživanjem tijekom pet godina (do ožujka 2031. godine) planira se formirati cjelovit korpus slikanih i rezbarenih raspela (otprilike sto primjeraka), što će omogućiti obuhvatno istraživanje njihove društvene, osjetilne, iskustvene i značenjske polivalentnosti, i u vremenu njihova nastanka i poslije.

Projekt, u kojemu mahom sudjeluju istraživači u ranoj fazi karijere, počiva na premisi da se nova znanja mogu prvenstveno generirati objedinjenim pristupom povjesničara umjetnosti i konzervatora-restauratora. Stoga se uz analizu stila, ikonografije, društvenih i povijesnih okolnosti nastanka raspela predlaže njihovo usporedno sagledavanje s rezultatima tehničkih istraživanja, poput ispitivanja vrste i starosti drva, vrste pigmenta oslika, slijeda mijenjanja slikane opne i općenito transformacija tijekom vremena. Planirano je da se tehnička ispitivanja provedu na reprezentativnom dijelu korpusa, na otprilike petnaest raspela. Rezultati će biti objedinjeni u javno dostupnom pregledniku.

Započet će se s najstarijim sačuvanim primjercima, stručnoj javnosti dobro poznatim zadarskim raspelima – iz Riznice samostana sv. Frane te crkve sv. Mihovila. Nove interpretacije

Matko Marušić—Između atributivne i tehničke povijesti umjetnosti: monumentalna raspela u Hrvatskoj (13. – 16. stoljeće) / Between Connoisseurship and Technical Art History: Monumental Crucifixes in Croatia (13th–16th Century)

tih velikih slika na dasci počivat će na *in situ* ispitivanjima metodom XRF (X-ray fluorescence analyses) i mikro-Ramanovom spektrometrijom slikanog sloja. Naime, iako su zadarska raspela višekratno obrađivana i spominjana u domaćoj i inozemnoj literaturi, izneseni su bitno drukčiji stavovi o njihovoj dataciji, dijelom u raskoraku od cijelog stoljeća. Jednako tako, tek su dijelom razjašnjene intervencije na slikanom sloju, a napose na stihovanim latinskim natpisima, koji zadarska raspela čine iznimnima u panorami jadranske umjetnosti 12. i 13. stoljeća.

Predloženim pristupom – između, uvjetno govoreći, „atribucijske" i „tehničke" povijesti umjetnosti – projekt će doprinijeti prevladavanju jaza između tradicionalnog shvaćanja disciplina koje proučavaju i tumače umjetničku baštinu. Hrvatski istraživački prostor iznimka je jer je suradnja između povjesničara umjetnosti i restauratora mnogo intenzivnija i neposrednija nego što je to slučaj u mnogo većim istraživačkim kontekstima. Ovaj projekt počiva i na tim zasadama, ne odustajući pritom od temeljnih istraživačkih alata „tradicionalne" povijesti umjetnosti.

Osim u radovima u domaćoj i stranoj periodici, nove interpretacije potaknute tehničkim ispitivanjem te komparativnim i arhivskim istraživanjem bit će predstavljene u završnom katalogu raspela (2031. godine). Nužno je istaknuti da su slikana raspela u Hrvatskoj objedinjena u istoimenom katalogu Grge Gamulina iz 1973. godine. Rukopis je zaključen još desetljeće prije, a u međuvremenu je objavljen

zamjetan broj novih radova. Rezbarena raspela nisu bila predmetom povijesnoumjetničke studije usporedivog opsega, no u novije su vrijeme postala punopravna istraživačka tema s jasno argumentiranom linijom razvoja i ikonografskih transformacija (pri čemu treba istaknuti važne studije Ivana Matejčića). Što je najvažnije, jadranske crkve, ali i kontinentalne, čuvaju još neobjavljenih i u literaturi nedovoljno raspravljenih primjeraka. Katalogom koji će proizići iz projekta nije cilj isključivo ispuniti praznine u našoj stručnoj literaturi, već iznjedriti publikaciju koja će prikazati višegodišnji timski rad na opsegom respektabilnom, no tematski jasno ograničenom korpusu te na taj način pridonijeti cjelovitijem poznavanju umjetnina.

U trećoj i četvrtoj godini, kada se zaključuje prva faza projekta (prikupljanje podataka, fotodokumentiranje i analize) te počinje druga (sinteza), istraživačkom timu pridružit će se poslijedoktorand. Konačno, četirima istraživačkim radionicama uz gostovanje uvaženih istraživača, međunarodnim skupom u trećoj godini projekta, izlaganjima na konferencijama te spomenutim katalogom raspela generirat će se nova znanja koja nisu relevantna samo za buduća istraživanja već i za konkretniju društvenu valorizaciju i obnovu nekih od najstarijih sačuvanih umjetnina u drvu u Hrvatskoj. ×